

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ДРУЖНІХ СТОСУНКІВ МІЖ ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОЛЕКТИВНІЙ ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Галина Сухорукова

Олена Гайдамака

Київ

У статті розглядається методика формування дружніх стосунків між дітьми в колективній образотворчій діяльності. Порівнюються стосунки в дитячому колективі до експерименту та після проведеної роботи. Мета художньо-творчої діяльності в колективі – набуття плідної творчої праці, самовиховання, формування самооцінки й комунікативних навичок, виховання товариськості, уміння долати перешкоди, а також розвиток здатності естетично сприймати навколишній світ і розвиток творчих здібностей дитини. Колективна образотворча діяльність спонукає дітей до проявів дружніх відносин. Колективне обговорення, громадська думка і визнання результатів діяльності дитини є важливими умовами розвитку і вдосконалення її індивідуальних можливостей і здібностей. Тим самим створюються сприятливі передумови для прояву дитячих здібностей, схильностей і інтересів. В основі колективної образотворчої діяльності лежить активна співпраця старших дошкільників. У них формується здатність розуміти і передавати в малюнках сприйняття внутрішнього стану інших людей, їх відчуття, переживання. Колективна робота в галузі образотворчої діяльності сприяє формуванню у дітей позитивних взаємин з однолітками, уміння домовлятися про зміст роботи, надавати допомогу тим, хто її потребує.

Ключові слова: взаємовідносини, констатувальний експеримент, формувальний експеримент, контрольний експеримент, рівні розвитку колективних взаємин дітей, колективна образотворча діяльність, комунікативні навички, співпраця, взаємодія.

Стосунки в дитячому колективі мають вагомий вплив на подальший розвиток та становлення дитини як особистості. Саме дружні стосунки, взаємодопомога, позитивна атмосфера в групі сприяють тому, що діти із задоволенням виконують доручення вихователя, допомагають товаришам, краще навчаються. Проаналізувавши дослідження вчених ми прийшли до висновку, що колективна образотворча діяльність, як одна із форм організації життя дітей сприяє виникненню різних стосунків між ними. Саме взаємини в спільній діяльності формують здатність дитини входити в колектив однолітків, діяти в ньому певним чином, встановлювати товариські і дружні зв'язки, підкорятися вимогам товариства. У колективній образотворчій діяльності у дітей виховується гуманне ставлення до ровесників, взаєморозуміння, усвідомлення вимог вихователя та товаришів, уміння рахуватися з громадською думкою та інтересами колективу (Honcharenko 1999) [1].

Для дослідження було обрано дві групи дітей старшого дошкільного віку – експериментальну (17 дітей) та контрольну (17 дітей) з приблизно однаковим рівнем розвитку, в яких працюють вихователі однакової кваліфікації.

В процесі експерименту ми виходили з того, що основою гуманного ставлення до людей є здатність до співпереживання, співчуття. Тобто процес виховання повинен спрямовуватися на зняття фіксації дитини на власному «Я» за рахунок розвитку уваги та співучасті до партнера. Він має передбачати перебудову ціннісних орієнтирів і методів, базуватися на принципах відмови від оцінок, змагального характеру. Формування почуття спільності, бажання бачити в ровесникові друга та партнера – це той фундамент, на якому базується моральне ставлення до партнера: воно і породжує співчуття, співпереживання і співучасть.

Виходячи з цих положень, ми створили власну програму розвитку дружніх стосунків старших дошкільників за допомогою колективної образотворчої діяльності. Ця програма включала в себе ігри-драматизації і такі види форм організації колективних робіт з образотворчої діяльності: парні, групові та колективні.

Колективна робота в парі була ускладнена тим, що в пару ставили тих дітей, які між собою спілкуються найменше, а іноді між ними виникають конфлікти. Для такого виду заняття ми використали тему «Квітуча гілочка абрикоса». З дітьми було проведено попередню роботу: розглядання основи гілки, прикріпленої на стенді, відгадування загадок, розподіл та обговорення етапів виконання завдання. Одна дитина вирізала пелюстки,

листочки, а інша серединку та їх склеювала. А коли були готові заготовки, прикрасили гілочку квітами та листочками, помилувалися нею. Слід відмітити, що діти рівноправно прикрашали гілку, не сварились та не штовхались біля стенду, допомагали один одному. Обговорення результатів роботи в парі показало, що діти виявили повагу один до одного, хвалили один одного і говорили, що їм сподобалося працювати в парі.

Групову роботу з виконання натюрморту «Чарівні квіти» створювали по четверо дітей. Вона була ускладнена тим, що діти виконували спільну роботу поетапно на одному аркуші паперу. Наприклад, перша дитина зобразила тло, друга дитина простим олівцем намалювала квіти, третя їх розфарбувала, а четверта навела контури. Процес роботи був цікавим. Конфліктів не виникало, але діти інколи виявляли невдоволення або висували претензії до учасника групової роботи. За таким принципом діти не звикли працювати і для них це було дивним. Таким чином ми хотіли зблизити дітей. Діти довго думали, хто яку дію буде виконувати, але коли визначились, то швидко і активно почали співпрацювати, допомагати один одному, вони також жартували і сміялися. Ми зразу побачили, що складність роботи, переживання за неї дітей об'єднало. Після закінчення роботи ми почули висловлювання дітей про те, що їм набагато легше і цікавіше працювати, коли вони підтримують та допомагають один одному.

В подальшому колективна робота дітей з образотворчої діяльності була ускладнена тим, що дітям на папері А 3 потрібно було спільно створити аплікацію «Весняні барви» без допомоги вихователя. З дітьми була проведена попередня робота: розглядання листя, дерев, квітів. І під фонограму «Щебіт птахів» діти приступили до роботи. Діти самостійно придумали сюжет, який вони хотіли передати і розподілили між собою, хто що буде робити. Тобто, кожна дитина повинна зробити певний вклад у спільну роботу. Хтось вирізав і наклеював хмаринки, хтось пташок, хтось дерева, квіти і т. д. Дошкільники активно співпрацювали, ділилися робочим матеріалом, виражали свої думки, ідеї. Було видно, що така співпраця їх зацікавила і вони робили все для того, щоб отримати позитивний результат. Навіть, виявилось, що діти, які між собою не товаришували мали спільні інтереси, що і об'єднало їх в нашій колективній образотворчій діяльності. Нам було дуже цікаво з ними працювати та спостерігати. Наша ідея такої колективної роботи дітям дуже сподобалася.

Наступним етапом формульовального експерименту було використання ігор-драматизацій. Серед переліку вже знайомих групі творів українських та зарубіжних письменників, а також народних казок, ми запропонували дітям обрати одну казку, яку б вони хотіли розіграти в ролях:

Н. Кулик «Ромасеве яблуко і Петрикова груша», В. Осєєва «Сині листочки», Народна казка «Ріпка».

Діти обрали казку «Ріпка». Цей твір був неодноразово прочитаний, здійснено його аналіз. Після ознайомлення зі змістом були розподілені ролі, підібрані костюми та декорації. Діти були дуже зацікавлені участю у підготовці драматизації, ретельно вчили свою роль. Під час репетицій допомагали один одному. Мотив дружби, взаємодопомоги увійшов у повсякденні ігри дітей. Під час показу драматизації у групі, казка «Ріпка» навчила дітей об'єднуватися для спільної справи, вболівати за неї, допомагати один одному, дослухатися до порад однолітків. Після показу казки діти почали грати в ігри всією групою, вони спілкувалися, веселилися. Дошкільники зрозуміли як це бути справжніми друзями. Коли закінчилась драматизація казки, ми запитали у дітей чи змінились у них уявлення про дружбу, то вони відповіли «так». Діти набули навичок самоорганізації, почали йти на компроміс. Ми були задоволені таким результатом.

Після здійснення наших методик ми провели соціометричне дослідження «Підбираю друзів для створення оригамі», яке складалося з двох запитань: «Якщо б тобі самому дозволили обрати не більше трьох дітей, з ким будеш робити оригамі, кого б ти обрав? Чому?» та «З ким би ти ніколи його не робив? Чому?». Метою цього дослідження було визначити реальне розташування дітей у стосунках з однолітками, виявити підгрупи, на які поділяється група, офіційних та неофіційних лідерів, усунутих тощо, та потім отримані результати порівняти з анкетуванням вихователів. Тобто намагалися виявити реальне становище стосунків однолітків сучасних дітей дошкільного віку. За результатами якісного аналізу виявилось, що за характером відповідей, знову ж таки, дітей можна було умовно поділити на три підгрупи:

Перша підгрупа дітей (60,8 %) з легкістю та впевненістю визначилися з трьома дітьми,

яких би вони обрали, та дали чіткі пояснення свого вибору: «Тому, що ми друзі», «З ними цікаво гратися», «Вони хороші» тощо. Декому було навіть замало трьох кандидатур.

До другої підгрупи дітей (29,7 %) ми віднесли тих дошкільнят, які визначили одного двох товаришів, з якими хотіли б робити оригами, але й дуже чітко перерахували тих, з ким би не робили спільну справу (таких одиниці).

Третя група склалася з дітей, які дуже довго міркували над тим, кого б вони обрали, та потім називали одне ім'я, чи так і не змогли відповісти на перше запитання. Та зовсім не вагалися з визначенням тих дітей з ким би не хотіли співпрацювати. З'ясувалося, що таких дітей дуже мало (9,5 %).

Особливо цікавими у формуальному експерименті були думки, висловлювання, пояснення, розмірковування дітей, коментарі тощо. Марина Я. пояснювала: «Я знаходжусь у центрі кола товаришів, тому що я люблю мистецтво і завжди щось вигадую цікаве на занятті, а вони дивляться і слухають мене». Протилежним прикладом є висловлювання Даніїла Ш.: «Я завжди стою отам, біля вікна, вони не хочуть дивитися мої роботи, не хочуть зі мною співпрацювати». Дуже прикрими, але цікавими у зв'язку з проблематикою нашого дослідження були пояснення дітей, які відмовлялись від виконання спільного завдання. Наведемо приклади такої відмови. Лариса К. пояснила експериментаторові свою повну відмову від виконання таким чином: «Не хочу та не буду». Ілля Р. пояснив, що серед цих дітей його нема та відмовився намалювати себе. Свою відмову пояснив так: «Мені подобається, що до мене не дослухаються і не радяться щодо вибору кольорів і т. д.». На наш погляд, це свідчить про те, що такі діти не вміють налагоджувати стосунки з однолітками та, навіть, уникають тісних стосунків чи будь-якої взаємодії з однолітками. Та як свідчать спостереження і подальші дослідження, дитяче співтовариство також не приймає таких дітей до себе. Це свідчить про те, що на сучасному етапі існують такі діти, які відсторонені від дитячого співтовариства, а дорослі не надають цьому великого значення.

Після проведеної роботи під час спостережень за ігровою діяльністю дітей, бесід ми з'ясували, що використання нашої методики показало ряд позитивних моментів. Діти почали самотійно, без втручання вихователя вирішувати багато конфліктів, більше колективно грати, значно знизилась агресивність тих дітей, які не бажали брати участі у спільних іграх, підвищилась участь замкнених дітей. Внаслідок проведеної роботи, спрямованої на виховання у дітей дружніх взаємин в колективній образотворчій діяльності, значно зріс інтерес до ровесників, діти стали проявляти щире, доброзичливе ставлення один до одного. Відповідно до досвіду, набутого в іграх, колективній образотворчій діяльності, організованих нами, для більшості дітей стали характерними щирість, взаємодопомога, прагнення до виконання правил поведінки. Об'єднуючись в ігрові групи, діти старанно виконували обрані ролі, домовлялися між собою, охоче приймали нових учасників. Вони впевнилися у перевазі колективних стосунків, зацікавилися ними.

Також суттєво вплинув на формування дружби між дітьми опис стосунків дітей в художніх книгах, де піднімаються питання моральної свідомості дітей. Ми не проводили спеціального експерименту, який пояснив би вплив книги на становлення дитячих взаємин. Але в процесі проведеного експерименту ми використовували цей засіб уважно вибираючи художні твори.

Наприклад. Ми використали чудову казку С. Михалкова «Друзі пізнаються в біді» . Вона про те, як повинен вести себе справжній друг.

Спостерігаючи за методикою педагогічної роботи вихователів ми звернули увагу, що дуже рідко використовуються такі засоби виховання дружби між дітьми як: доречне слово дорослого, прислів'я, приказки, жартівлива пісня і т. д.

Не проводячи спеціальних досліджень, ми широко застосували ці засоби виховання. І помітили, що вони були більш дієвими аніж бесіди, розмови і навіть вправи.

Важливо турбуватись, щоб діти відтворювали в колективній образотворчій діяльності лише позитивні приклади з життя дорослих. Адже в реальному житті вони, на жаль, бувають свідками і негативного ставлення людей один до одного, що, безумовно, має сумні наслідки, оскільки малята не лише самі засвоюють приклади негативних форм спілкування, а й передають їх своїм ровесникам у процесі колективної образотворчої діяльності. От чому самотійна діяльність дітей має бути предметом особливої уваги педагога. Помітивши прояви негативних стосунків між учасниками колективної образотворчої діяльності, ми не лише робили дітям зауваження, а й самі копіюють в діяльність, щоб спрямувати її в потрібне русло. Крім того, варто з'ясувати, хто з дітей негативно впливає на інших, щоб потім в

індивідуальній роботі з дитиною та її батьками усунути недоліки у вихованні цього дошкільника.

Беручи участь у процесі формування дружніх стосунків у старших дошкільників, ми також користувались прийомами прихованого контролю за взаєминами дітей і нагадували їм правильна поведінки у відповідних обставинах. До наших методик ми залучали багато дітей і дуже важливо, що тут дорослий має нагоду поправляти у ігрових та мистецьких уміннях тих, які ними не володіють і через це часто уникають спілкування з ровесниками. На правах рівноправного партнера вихователі не тільки учать своїх маленьких підопічних, але й формують у неспілих упевненість, вміння додержуватись правил спілкування в різних життєвих ситуаціях.

Також хотілося б звернути увагу на самостійну образотворчу діяльність дітей як засіб формування дружніх стосунків. Після проведення формувального експерименту ми ходили з дітьми на прогулянку. На подвір'ї спостерігали за тим як діти активно обговорювали зимовий пейзаж. Перед ними стояло дерево вкрите снігом, воно так виблискувало через промені сонечка, що очі не відвести. Діти стояли немовби зачаровані. Хтось із дітей сказав: «Ось подивіться, яка краса, як красиво переливається сніг на гілочках» – і решта дітей його підтримали, доповнюючи його опис своїм. Ми, навіть, не звернули увагу на це дерево, а коли почули висловлювання дітей, то придивились і зрозуміли яка це дійсно краса.

Проведений формувальний експеримент дає підстави зробити наступні висновки. Духовне здоров'я особистості, складовою якого є моральний розвиток, слугує тим стрижнем, тим золотим перетином буття, що консолідує всіх членів родини, нації, держави і світу. Серед найдієвіших засобів формування дружніх стосунків слід виокремити ознайомлення з історією та традиціями свого народу — його мовою, побутом, мистецтвом тощо; залучення до загальнолюдських цінностей через освіту, літературу, театр, живопис, музику, релігію.

Наша експериментальна робота по формуванню дружніх взаємовідносин дітей старшої групи в процесі колективної образотворчої діяльності показала, що дуже важливо створити умови, які б розширяли коло дітей, які переживають ситуацію та практикують колективні стосунки. Це необхідно для їх морального виховання, для поглиблення моральних стосунків. В результаті вони починають самостійно будувати свої стосунки, керуючись засвоєними моральними нормами та правилами поведінки, спираючись на позитивні якості кожного в групі.

Під час експерименту ми побачили, що значний вплив на розвиток дружніх стосунків між всіма дітьми старшого дошкільного віку здійснює соціум, ті позитивні сторони сучасної реальності, з якими педагог систематично знайомить дітей, а також які знаходять емоційний відгук в сім'ї. В процесі експериментальної роботи виявилась тісна залежність між характером сімейних стосунків і взаєминами дітей з однолітками.

Досвід проведення формувального експерименту показав, що для організації дитячих творчих груп провідним є принцип взаємозалежної діяльності дітей в цій групі. При цьому найбільш ефективними є результати дружніх взаємовідносин в колективній образотворчій діяльності, про що засвідчує її якість.

Виховання моральних почуттів уже в дошкільному навчальному закладі, формування рис колективізму, а також творче і трудове виховання відіграють позитивну роль у майбутньому житті людини. Саме в дитячому садку діти вчать розуміти, слухати і поважати всіх, з ким спілкуються, осягають істину понять: добре, погано, не можна, в подальшому стають більш товариськими з однолітками і самостійними.

Виховання в дошкільному навчальному закладі готує дитину до школи, де існує зовсім інша атмосфера, відмінна від домашньої, що значно полегшує дитині процес адаптації в до стосунків.

Якщо говорити про впровадження нашої експериментальної програми формування дружніх стосунків дітей старшого дошкільного віку засобами колективної образотворчої діяльності, то можна впевнено сказати, що вона позитивно впливає на стосунки дітей. Саме тому, що це продуктивна діяльність, результат якої особливо цікавить старших дошкільників.

Після проведення експерименту діти вже самі, без допомоги вихователя, організовували свої ігри, активно співпрацювали в образотворчій діяльності, менше виникало серед них конфліктів і непорозумінь. Наскільки ці колективні співпереживання, співпраця, вболівання за спільну справу об'єднали їх, що, це перетворилось у звичку допомагати один одному, радитися, йти на компроміс, ділилися один з одним робочим

матеріалом. Також ми побачили, що діти, які мало або погано між собою спілкувалися, знайшли спільні інтереси, вони були дуже цим задоволені, що принесло задоволення і нам. Дружні стосунки в колективній образотворчій діяльності істинно впливають на формування особистості дитини: вона навчається проявляти чуйність, допомогу, піклування. Саме тут беруть свій початок перші паростки доброзичливого ставлення до оточуючих людей та своїх ровесників.

Література:

1. Гончаренко А. В. Взаємини однолітків у дошкільному закладі / А. В. Гончаренко // Дошкільне виховання – 1999 – № 9 – С. 4.
2. Приходько Ю. А. Формування позитивних взаємин у дитячому колективі. – К. : Рад. шк., 1987. – 126 с.
3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. У 2-х томах. / С. Л. Рубинштейн. – М. : Просвещение, 2003. – Т. 1 – С. 123
4. Сухомлинський В. О. Колектив як знаряддя виховання / В. О. Сухомлинський // Сільська школа України. – 2004. – № 10. – С. 1-5.
5. Усова А. П. Роль игры в воспитании детей / Под ред. А. В. Запорожца. – М. : Просвещение, 1976.

References:

1. Honcharenko A. V. Vzaiemyny odnolitkiv u doshkilnomu zakladi / A. V. Honcharenko // Doshkilne vykhovannia – 1999 – # 9 – S. 4.
2. Prykhodko Yu. A. Formuvannia pozytyvnykh vzaiemyn u dytiachomu kolektyvi. – K. : Rad. shk., 1987. – 126 s.
3. Rubynshtein S. L. Osnovy obshchei psikhologyy. U 2-kh tomakh. / S. L. Rubynshtein. – M. : Prosveshchenye, 2003. – T. 1 – S. 123
4. Sukhomlynskyi V. O. Kolektyv yak znariaddia vykhovannia / V. O. Sukhoymlynskyi // Silska shkola Ukrainy. – 2004. – # 10. – S. 1-5.
5. Usova A. P. Rol yhry v vospytanyy detei / Pod red. A. V. Zaporozhtsa. – M. : Prosveshchenye, 1976.

В статье рассматривается методика формирования дружеских отношений между детьми в коллективной изобразительной деятельности. Сравниваются отношения в детском коллективе к эксперименту и после проведенной работы. Цель художественно-творческой деятельности в коллективе - приобретение плодотворной творческой работы, самовоспитания, формирования самооценки и коммуникативных навыков, воспитание товарищества, умение преодолевать препятствия, а также развитие способности эстетически воспринимать окружающий мир и развитие творческих способностей ребенка. Коллективная изобразительная деятельность побуждает детей к проявлениям дружеских отношений. Коллективное обсуждение, общественное мнение и признание результатов деятельности ребенка являются важными условиями развития и совершенствования ее индивидуальных возможностей и способностей. Тем самым создаются благоприятные предпосылки для проявления детских способностей, склонностей и интересов. В основе коллективной изобразительной деятельности лежит активное сотрудничество старших дошкольников. У них формируется способность понимать и передавать в рисунках восприятие внутреннего состояния других людей, их чувства, переживания. Коллективная работа в области изобразительной деятельности способствует формированию у детей положительных взаимоотношений со сверстниками, умение договариваться о содержании работы, оказывать помощь тем, кто в ней нуждается.

Ключевые слова: взаимоотношения, констатирующий эксперимент, формирующий эксперимент, контрольный эксперимент, уровне развития коллективных взаимоотношений детей, коллективная изобразительная деятельность, коммуникативные навыки, сотрудничество, взаимодействие.

In the paper the method of forming friendly relations between children in collective expressive activity. Relationships are compared in children's team to experiment and after the work done. The purpose of artistic and creative work in a team - gaining fruitful creative work, self, self-formation and communication skills, education sociability, the ability to overcome

obstacles and develop the ability to perceive the world around us aesthetically and development of creative abilities of the child. Collective expressive activity encourages children to instances of friendly relations. Collective discussion, public opinion and recognition of the child are important conditions of development and improvement of individual capacities and abilities. Thus created favorable conditions for the exercise of children's abilities, aptitudes and interests. The basis of collective expressive activity is actively cooperating older preschoolers. They formed the ability to understand and transmit pictures in the internal state of the perception of other people and their feelings, experiences. Teamwork in expressive activity promotes children positive relationships with peers, ability to negotiate the content of the work, to provide assistance to those who need it.

Key words: relationships, konstatuvalnyy experiment, Molding experiment, a control experiment, the level of collective relations kids, collective expressive activity, communication skills, collaboration, interaction.